

**Музей як засіб формування громадянської компетентності учнів закладів
загальної середньої освіти**

**Малихін Олександр,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу дидактики,
Інститут педагогіки НАПН України,
Київ
e-mail: malexvladi@gmail.com**

**Арістова Наталія,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу міжнародних зв'язків та
наукової співпраці,
Інститут педагогіки НАПН України,
Київ
e-mail: n.aristova.na@gmail.com**

В умовах глобалізаційних викликів одним із важливих завдань, які постають перед українським суспільством в цілому й системою освіти України зокрема, є виховання молодого покоління громадян незалежної та демократичної української держави, здатних до мирного співіснування з людьми різних національностей, етнічної та соціокультурної взаємодії, шанобливого ставлення до традицій та звичаїв українського народу й народів світу, готових брати активну участь у громадському та соціальному житті нашої країни. У зв'язку з цим особливої актуальності набувають питання, пов'язані з упровадженням громадянської освіти у формування всебічно розвиненої особистості учня закладу загальної середньої освіти, визначенням ефективних психолого-педагогічних механізмів впливу на його емоційно-почуттєву сферу, на його перетворення у свідомого громадянина України, який не лише усвідомлює власну відповідальність перед суспільством, а й розуміє й дотримується його традиційних цінностей. Ґрунтуючись на принципах

взаємоповаги, рівних можливостей, захисту прав і свобод, урахування основних моральних, духовних та культурних цінностей людини, цінностей мирного співіснування, громадянська освіта відіграє особливу роль у вихованні молодого покоління свідомих громадян України.

На важливості упровадження громадянської освіти у процес виховання свідомих і відповідальних громадян України наголошується в низці таких нормативно-правових документів, як Закон України «Про освіту» (2017 р.) [7], Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.) [8], Концепція розвитку громадянської освіти в Україні (2018 р.) [9], Концепція «Нова українська школа» (2016 р.) [2], Рекомендації Європейського парламенту та Ради Європейського союзу щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя (2018 р.) [11]. Відповідно до Концепції «Нова українська школа» випускники закладів загальної середньої освіти мають володіти певною сукупністю ключових компетентностей, під якими визначено такі знання, уміння й навички, котрі є необхідними для кожної людини «для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування і які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього життя» [2, с. 10]. До сукупності ключових компетентностей віднесено здатність спілкуватися державною та іноземними мовами; математичну компетентність; компетентності у природничих науках і технологіях; інформаційно-цифрову компетентність; уміння вчитися впродовж життя; ініціативність і підприємливість; соціальну та громадянську компетентності; обізнаність та самовираження у сфері культури; екологічну грамотність і здорове життя [2, с. 11]. До оновлених ключових компетентностей для навчання протягом життя, визначених в Рекомендаціях Європейського парламенту та Ради Європейського союзу щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя включено наступні ключові компетентності, які мають бути сформовані в усіх суб'єктів освітнього процесу, а саме: грамотність; мовна компетентність; математична компетентність та компетентність у науках, технологіях та інженерії; цифрова компетентність;

особистісна, соціальна та навчальна компетентність; громадянська компетентність; підприємницька компетентність та компетентність культурної обізнаності та самовираження [11]. Варто зазначити, що в цьому документі громадянська компетентність розглядається як здатність особистості бути відповідальною та брати повноцінну участь у громадському та соціальному житті на основі розуміння соціальних, економічних, правових та політичних концепцій та структур, а також глобальних змін та сталого розвитку світового суспільства [11, с. 10]. В основу змісту визначеного досліджуваного педагогічного феномена покладається необхідність розуміння й усвідомлення кожною особистістю загальноєвропейських цінностей; подій, пов'язаних із національною, європейською та світовою історією; цілей і цінностей суспільно-політичних рухів; національного розмаїття та культурної самобутності (ідентичності) європейців і народів світу тощо [11, с. 10]. Сформованість громадянської компетентності передбачає здатність учнів закладів загальної середньої освіти критично мислити й оцінювати здобуту інформацію, розв'язувати проблеми та приймати відповідальні рішення, а найголовніше – здатності розуміти роль і функції засобів масової інформації в сучасному демократичному суспільстві [11]. Отже, можна дійти висновку про те, що організація освітньої діяльності закладів загальної середньої освіти за урахування провідних положень зазначених нормативно-правових документів має забезпечувати ефективне формування в учнів усієї сукупності ключових компетентностей для навчання упродовж життя, у тому числі й громадянської компетентності.

Суттєвий вплив на формування громадянської компетентності учнів закладів загальної середньої освіти має соціальний, культурний, інтелектуальний та творчий досвід українського народу, накопичений у процесі історичного розвитку нашої країни [1; 3; 4; 5; 12]. Як науково-дослідні й культурно-освітні заклади, саме музеї мають важливе значення для поширення цього досвіду й відіграють неocenенну роль у вихованні національно-свідомої світоглядної позиції майбутнього покоління відповідальних громадян України.

Задля залучення учнів до надбань національної та світової культурної спадщини краєзнавчі, художні й історичні музеї організують і проводять виставки, експозиції, тематичні вечори, круглі-столи, дискусії й диспути, спрямовані на презентацію витворів мистецтва українських художників, популяризацію своєрідної й унікальної народної культури, відродження національних традицій, а також розширення знань учнів про історію України та інших країн світу [6]. Відвідування широкого спектру заходів, котрі організуються й проводяться музеями, сприяє підвищенню освітнього рівня учнів закладів загальної середньої освіти в цілому, а також формуванню їхнього світогляду, ціннісних життєвих настанов та особистісних якостей зокрема, а найголовніше – розвитку умінь і навичок їхньої свідомої громадянської поведінки.

Отже, музеї відіграють важливу роль у вихованні молодого покоління відповідальних громадян України, які усвідомлюють цінності громадянського суспільства, поважають культурне, духовне й історичне надбання українського народу, здатні відповідально реалізовувати власні права й обов'язки задля розвитку демократії в Україні.

Список літератури:

1. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 1. С. 124–129.
2. Концепція «Нова українська школа» [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.11.2020 р.).
3. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. *Рідна школа*. 2005. №4. С. 65–69.
4. Пометун О. І., Ремех Т. О. Оцінювання учнів з громадянської освіти в контексті компетентнісного підходу. *Український педагогічний журнал*. 2019. № 1. С. 86–97. doi: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2019-1-86-97>

5. Пометун О. І., Ремех Т. О. Практичний довідник учителя громадянської освіти: методичний посібник. Київ, 2018. 96 с.
6. Про музеї та музейну справу [Електронний ресурс] : Закон України від 29 липня 1995 р. № 250/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.11.2020 р.).
7. Про освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 10.11.2010 р.).
8. Про повну загальну середню освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 13 липня 2020 р. № 764-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 10.11.2020 р.).
9. Про схвалення Концепції розвитку громадянської освіти в Україні [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 710-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text> (дата звернення : 10.11.2020 р.).
10. Council of Europe Charter on Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education (EDC/HRE): and its Implementation [Electronic resource]. URL: https://ec.europa.eu/jrc/sites/jrcsh/files/cce2013rome_s2_the-council-of-europe-charter-on-edc-and-hre.pdf
11. Council Recommendation of 22 May 2018 on Key Competences for Lifelong Learning (Text with EEA relevance) (2018/C189/01) [Electronic resource]. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=LT](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=LT) (дата звернення: 12.11.2020 р.).
12. Malykhin O. V., Aristova N. O., Kovalchuk V. I. Investigation into open educational resources for learning English in developing future philologists' instrumental values. *Society. Integration. Education. Proceedings the International Scientific Conference. May 24th-25th 2019*. 2019. Vol. III, pp.512–526. doi: [SIE2019VOL3.3833](https://doi.org/10.2478/SIE2019VOL3.3833)